

THEODORICI COMMENTARIO IN ORATIONEM DOMINICAM.

Prodit nunc primum in lucem ex cod. ms. inclytæ canonice Claustro-Neoburgensis in Austria, ord. Can. Reg. S. Aug. opera adm. R. D. Eugenii Pyrcklbauer, ejusdem loci canonici et bibliothecarii.

(PEZ, *Thesaur. Anecd.* II, II, 57.)

Scriptum Theodorici, Paterbrunnensis canonici de Oratione Dominica, quod ob memoriam Immabi venerabilis episcopi, instinctu reverendi sacerdotis Reinboldi, per gratiam S. Spiritus edidit.

CAPUT PRIMUM.

De petitione prima : « Pater noster, qui es in cœlis. »

Patrem misericordiæ nostrum esse patrem cum rationibus, tum auctoritatibus, utrisque sancte ac reverenter suscipiendis, evidentissime comprobatur. Ait enim Vas electionis, contemplator arcanae in cœlo veritatis : *Deo et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Et alibi : *Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro.* Quis enim adeo exhausti pudoris, quis adeo impudens irrisor veritatis, quis adeo pertinax assertor falsitatis, qui non acquiescat, si nos filii sumus ejus, eum esse Patrem, nos autem filios? Scriptum est enim : *Filii Excelsi omnes.* Et rursum : *Venite, filii, audite me.* Nonne enim hæc nobis carnali Israel obiectis et obsignatis usque ad revelationem capitis nostri Jesu Christi, eodem velamine obvoluti, sunt aunnuntiata? Ergo ipse est Pater, ipse quoque possidet nos per charitatem suam, fecit ex nihilo per potentiam suam, creavit nos in bonis operibus per gratiam suam. Hinc Apostolus ait : *Ipsius, id est Dei, factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis.* Nanquid ergo non ipse est Pater, qui possidet, et fecit, et creavit nos? Christus quoque Dei sapientia, Dei Filius, Dei conscius : *Estote, inquit, perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* Ipse ergo Jesus Christus percontantibus discipulis suis de orationis modo : *Sic, inquit, orate : Pater noster,* et reliqua. Igitur instructione Christi fundati, clarorum virorum testimonio ædificati, nullam rapinam arbitantes in oratione nostra, animamur clamare in Spiritu sancto : *Pater noster.* Paulus enim ait : *In quo, id est in Spiritu sancto, clamamus : Abba, Pater.* Quis enim Omnipotentem tam familiari nomine *Patris* appellare in suo spiritu præsumeret? *Qui es, id est qui perfecte et singulariter subsistis.* Dictum est Moysi : *Qui est, misit me.* Quis misit Moysen? Nonne Deus? Ergo *qui est* Deus est, et alibi : *Ego sum qui sum.* Quis hæc loquitur, nisi Deus qui est? ergo Deus est. Quod autem *esse* tam creaturæ quam Creatori secundum vocis formam communem specialiter Creatori assignatur, eo modo locutionis fit, quo multa communia uni soli participanti pro

A reverentia excellentiori attribuantur. *Deus* enim tam veri, et in omnes divitis et omnipotentis, quam falsi et egeni, et impotentis simulacri nomen est. Sed *Deus* cum dicitur, verus intelligitur. *Dominus* quoque, tam Creatori quam cuidam creaturæ commune, cum effertur, intellectus noster pro reverentia ad Creatorem trahitur. *Iustus* quoque et *sanctus* cum dicitur, ipse intelligitur. Hinc psalmus ait : *Mirificavit Dominus sanctum suum.* Et alibi : *Iustus autem quid fecit? Filius* quoque est commune, sed cum per se dicitur, Filius Dei intelligitur. Unde ipse ait : *Si vos Filius liberaverit.* Hoc quoque locutionis modo cum *Apostolus* simpliciter effertur, Paulus intelligitur. Igitur cum Divinitatis *esse* sit ante omne esse, excellens omne esse, condens omne esse, gubernans omne esse, prærogatione assignationis sublimitatem Dei glorificamus, Deum intelligentes cum dicitur, *qui es.* Et hæc ratio in hac re satis sit pro brevitate, quamvis aliæ quoque possint accedere. Ipsius enim esse singulare est, non conventu partium junctum, sed quidquid in eo est Deus est, et Deus est ineffabiliter quidquid in eo est. In creaturis vero non se sic habet. Hominis enim essentia, ex anima et corpore juncta, in eadem rursus resolvitur, nec quidquid in hac essentia est homo est, nec homo est quidquid in hac essentia est. Non est enim homo anima, nec anima homo; idem in reliquis. Hinc Boetius ait : *Nulla res est id quod est, id est, non omnia esse convertibiliter quæ in sua essentia sunt.* Congrue vero in ipsius orationis primordio esse eum confitemur, id quidem edocente Jesu, ne velut insipientes diceremus in corde nostro : *Non est Deus.* Hinc Paulus ait : *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est.* Est enim primum fidei fundamentum suæ existentiae confessio. Frustra enim de eo quidquam crederemus, nisi de suo esse certi essemus; qui condidit omnia, quem glorificant omnia. Unde subjungitur :

CAPUT II.

De petitione secunda : « Sanctificetur nomen tuum. »
In cœlis sanctificetur nomen tuum. Id est ab his qui in cœlis sunt glorificetur adoretur potentia tua

Beatos spiritus angelorum, quos diversis nominibus appellamus, conspectui Dei credimus assistere, et eos gloriam Divinitatis contemplantes et in eo semper exsultantes, eum laudare et incessanter sanctificare. Animas quoque beatorum hominum, nexibus corporis, absolutas, angelorum consortio interesse, et laudem et gloriam Creatoris, Redemptoris, Propitiatoris, concelebrare. Quæ enim in carcere corporeo alligatæ, ad eum tamen suspiraverunt, et obtutum suum utcumque per ænigma videntes, in claritatem ejus direxerunt, et potentiam, et virtutem, et gratiam ejus glorificaverunt : quanto magis nunc resolutæ, et eo fruentes, et facie ad faciem contemplantes, nomen suum credentur magnificare? Igitur nostram devotionem Deum glorificandi ostendentes, optamus et petimus ut hi qui assistunt ei, qui eum ut est contemplantur, qui eo feliciter perfuuntur, conlaudent eum et conglorificent. Ac si aperte dicamus : Quia nos, in hac fragilitate et corruptione detenti, te, Pater æternæ, perfecte laudare non possumus, ab his spiritibus laus tua perficiatur, quos tibi ad hære indissolubiler voluisti, et quas animas de hac cænolenta inhabitazione puras et ad servandum tibi liberas exemisti. Unde cum magno desiderio per nos etiam hanc laudem perficiendi subjungimus :

CAPUT III.

De petitione tertia : « Adveniat regnum tuum. »

Adveniat regnum tuum. Sancta Ecclesia regnum Christi est, cujus ipse princeps erit, quousque inimicos suos partim per gratiæ electionem, partim per reprobationem pedibus suis subjecerit. Hinc Paulus ait : *Oportet illum; id est Christum, regnare, donec ponat omnes suos inimicos sub pedibus suis.* Qua subjectione consummata, et a sapientissimo rege regno sapientissime ordinato, tradet, illud Deo Patri in tempore novissimo, ut Paulus ait : *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri.* In quo regno a Deo Patre suscepto nos comprehendemus, ut nos modo comprehensi sumus; cognoscemus, ut modo cogniti sumus, cujus modo perfectionem non habemus. Hinc Paulus ait : *Et si quid aliter sapitis, et hoc quoque vobis Deus revelabit.* Id est : si perfecte Deum Christumque suum non intelligitis, qui dedit id quod tenetis, ipse in regno illo revelabit residua perfectionis. In hoc quoque persecutiones hominum non pertimescimus, fame, siti non arescimus, frigore non torpescimus, nec erimus servituti carnis obnoxii, sed in laude Dei liberi; nec antiquus hostis insultabit, cum Christus, ut Paulus ait, *omnem principatum et potestatem et virtutem evacuaverit.* Cum ergo, adveniente Dei Patris regno, de omni necessitate eximamur, et omnis gratiæ perfectio nobis conferatur, ut et in nobis qui, corruptione carnis impediti, voluntati suæ per omnia subservire non possumus, sicut illi quos jam in arce cæli constituit, voluntas sua fiat, quid potuit petere, quid amplius desiderare oportet quam hujus regni adventum? Propter quod subinfertur :

CAPUT IV.

De petitione quarta : « Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra. »

Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra. Ac si dicamus : Propterea, sempiternæ Pater, regnum tuum optamus advenire, ut et nos, qui in terra sumus, tales efficiamur qui a tua voluntate non excedamus, sicut nec illi excedunt qui sunt in cælo, id est, Christus ipse Filius tuus, Dominus noster, et qui cum eo sunt omnes sancti. Et potest hujus literaturæ talis esse continuatio : *Adveniat regnum tuum, subaudis, ut fiat voluntas tua, et reliqua.* Verumtamen non incongrue membrum unum per se accipitur. *Fiat voluntas tua.* Prius enim optavimus sæculum istud consummari, regnum Ecclesiæ Deo Patri a Filio tradi. Quæ cum sunt, sanctis gloriæ sempiterna exaltatio, et contaminatis criminaliter pœnæ indeficiens humiliatio. Igitur Joannes, fidelis apostolus et eruditor, sciens nobis adventum illius regni ostuturum nisi in diebus carnis nostræ in nobis voluntas Dei floret, subjungit statim illud esse petendum. Fit autem in nobis voluntas Dei, cum et sancti et immaculati sumus in conspectu ejus. Hinc Paulus ait : *Est enim voluntas Dei sanctificatio vestra,* quæ tum perfecta erit cum per mundæ cogitationis armaturam contrarias pestes e spiritu nostro proturbaverimus, et inquinamenta superbæ carnis per continentiam delimaverimus; et contumaciam illius sub pede tandem perfectæ castitatis proculceverimus. Hinc idem ait : *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus perficientes sanctificationem.* Hæc jam in his perfecta est, qui per fidei armaturam incursanti hosti se opposuere, et eo victo, imo conculcato, ad palatia summi Regis sui ducis rediere, et coronas præmiorum, virgam perpetuæ libertatis cum exultatione susceperunt; magno tamen consilio Dispensatoris summa adhuc subtracta præmiorum sine murmure et impatientia emeritorum. Qui enim hinc ad cælos commigraverunt, partem beatitudinis perceperunt, in cætero nos exspectantes, ut simul omnibus consummatis, et simul exultantibus, talis lætitiæ concentus in domo æterni Regis et sponsi oriatur, qualis decet incomprehensibilem majestatem, familiam omni decore fulgentem, sponsum in omni castitate procedentem, virginem immaculatam in amplexu ejus concurrentem. Hinc Paulus ait : *Hi non acceperunt repromissionem melius aliquid providente Domino pro nobis, ne sine nobis consummarentur.* Melius enim erit omnibus nobis, cum et pro nostra et pro aliorum beatitudine simul invicem communiter exultabimus. Igitur cum dicimus : *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra,* id obsecramus uti nos, qui adhuc in castris militiæ fidelis impetimus, sancti et immaculati conservemur, sicut illi spiritus qui claritati vultus ejus assistunt, prout hæc terrena cœlestibus comparari valent. Nihil enim hic consummationis comprehenditur, sed per arctam gratiæ spiritualis hic perceptæ ad perfectionem persequimur. Hinc Paulus ait : *Fratres, non arbitror*

me adhuc comprehendisse : sequar autem, si quomodo comprehendam. Porro ad sanctitatis consummationem fides, quæ bonorum omnium est initium, summe est necessaria, per quam et patribus præcedentibus, et fratribus præsentibus, et filiis successuris conferretur justitia. Hinc scriptum est : *Justus ex fide vivit*, id est, justus est. Quapropter Dominus Jesus fidelis eruditor, et omnium in salutem nostram operator, quomodo eam peteremus edocuit dicens :

CAPUT V.

De petitione quinta : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. »

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Panis enim, id est sustentatio, quem hic petimus, fides intelligitur. Per hanc vero in sæculi ætate prima Abel justus, et Enoch Deo placens salvi facti sunt. Noe quoque caput ætatis secundæ, suaque domus, per fidem hæredes justitiæ sunt instituti. Eadem quoque patriarchas tertia ætate insignes in promissionis gratiam subvexit. Quartæ ætatis Moysen, quintæ David principes ipsa coronavit. In sexta vero, quam ipse auctor omnium initiavit, et præsentia sui condecoravit, apostoli et eorum imitatores per fidem participes Christi sunt effecti. Atque in omni ætate sæculi, quotquot justus, per fidem justus, quotquot salvi, per fidem salvi : *Sine fide enim impossibile est, quemquam placere Deo.* Porro sex discretionem istæ sæculi et septima interminata, vacans omni operatione laboris, hebdomadæ per dies sex ad opus, septimam ad requiem destinatam, distinctioni similes sunt. Cum ergo panis iste, id est fides, quæ est sustentatio et firmamentum ad salutem in omni die, id est ætate sæculi præcedente, fuerit necessarius, jure eum quotidianum appellantes, a Deo Patre erogari hodie, id est hoc gratiæ tempore flagitamus; ac si aperto dicamus : O Deus Pater, fidem nobis da in hoc gratiæ tempore existentibus, qua Patres nostros omnes refecisti, quos ad gloriam tuam in æterno regno tuo præordinasti. Si quis autem forte ista legerit, et in aliquo tractatore sacri eloquii eadem aliter exposita meminerit, non tamen ista præjudicet, de gratia Spiritus sententiam non præcipitet. Confido enim eundem Spiritum, qui divisit aliis pro sua voluntate, et mihi quoque potuit, divisisse. Non est omnibus nobis idem intellectus, sicut non omnibus membris idem actus. Hinc Paulus ait : *Alius sic, alius autem sic.* Et quid mirum Dei sapientiam multas divitias in verbis sacris recondidisse, qui in uno grano multa de se procreandi naturam et virtutem reposuit, etsi diversa grana ab uno progenita unam generis sui speciem repræsentant? Quid mirum si diversæ sententiæ sermonis Domini in unam quasi formam veritatis concordant? Et qui omne seminarium fecundat benedictione sua, cur semen verbi sui in unius intellectus stringeret penuria? Nec incongrue panis nomine fides per similitudinem designatur. Sicut enim panis robur est in cibis corporalibus, sic fides est initium et fundamentum in spiritualibus. Hinc Paulus ait : *Participes Christi*

effecti sumus, si Initium, id est uicem, *suostantiæ retinuerimus.* Et rursus : *Ædificati super fundamentum*, id est fidem, *apostolorum.* Sed cum fidem Christi profiteremur, et in baptismate peccatis crucifigimur, et in sepulturæ Dominicæ signum ibi sepeliemur, inde resurgentes, nobiscum resuscitatis virtutibus in similitudinem resurrectionis mortuorum cum Christo, universæ religionis Christianæ debitores effecti sumus. Sicut enim carnalem Judæum circumcisio in carne legis, datæ per Moysen, debitorem constituit, quomodo spiritualem confluentem sanctificatio in spiritu debito gratiæ, per Christum evangelizatæ, non obligavit? Hinc Paulus ait : *Testificor omni homini circumcidenti se quia debitor est universæ legis faciendæ.* Sed cum persolvere pergitur, persecutor invadit, oppugnat, frequenter vincit, violenter quæ vehimus rapit, ut quæ debuimus in horrea Domini nostri opportuno tempore non perferamus. Quid igitur Domino nostro dicemus? Illud certe quod sequitur :

CAPUT VI.

De petitione sexta : « Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. »

Dimitte nobis debita nostra, quæ non reddimus, sicut tibi promisimus. Dimitte nobis, Domine, quia donamus nostris debitoribus in tua nomine. Sed cum hostis fructum nostrum depopulatur, jugo suæ iniquitatis conatur nos onerare, et, ne ad Dominum nostrum pro venia imploranda festinemus, cursum nostrum impedire. Cujus astutiæ ut sunt perniciosissimæ, ita sunt et variæ. Primum enim nos in passionem desiderii tradit, deinde in patrationem sceleris usque succendit; exin mentes nostras tenebris obvolvitur; ut cum mortale flagitium perpetremus, vel parvum, et non pœnitentia dignum æstimemus, vel etiam quidquam commisisse ignoremus. Sunt enim qui avaritiæ laqueo intricantur, vel qui illicito amore delectantur, qui nec peccasse, nec se a regno Dei ob hæc patrata rejiciendos arbitrantur. At in Paulo Spiritus sanctus erat; ait enim : *Puto quia Spiritum Dei habeo.* Et in ipso Christus loquebatur : *Non enim, inquit, audeo quidquam loqui quod per me non effecerit Christus.* Et alibi : *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Igitur quid de avaro, et illicito amore polluto, et his similibus, præsertim beato Paulo per eum testificentur, videamus. Ait enim scribens ad Ephesios, ab his qui seducunt corda innocentium, et qui se commendant mala opera laudando aliorum, deceptos : *Nemo vos seducat inanibus verbis : fornicator aut avarus regnum Dei non possidebunt.* Est vero fornicatio quidquid in hoc patratur genere sine legitima connubii contractione. In quem laqueum diaboli cum incidimus, scilicet ut ignoremus nostri sceleris patrationem, procul dubio in extremam sensus traditi sumus reprobationem. Enumeratis enim multis flagitiis in quæ gentiles devolvebantur, exaggerantes iniquitatem super iniquitatem, Paulus eum gravi conquisitione subtulit : *Qui cum Deum cognovissent, non*

cogoverunt; qui talia agunt, digni sunt morte, illud æstimans malum perniciosissimum, dum in ignorantiam incidimus nostrorum peccatorum. Qui enim in voragine vitiorum ignoranter absorptus jacet, quomodo ad pœnitentiam suspiret? Quis enim de ignorato crimine pœniteat? Quod si Satanas subtrahere non potuerit agnitionem flagitii, plerumque persuadet peccatori ut confessus peccatum, æstimet, dnm pro reatu hostias offert pœnitentiæ, licenter posse in ejusdem flagitii volutari consuetudine. Sunt enim qui in amore illicito et in genere simili delinquant, et tamen ad confessionem et emendationem confugiunt. Sed dum per hostias suas in culpæ purgatione eurrunt, non segnius eodem cœno voluntarie sese rursus inficiunt, falso putantes ut per hostias reatus abluatur, cum mens, et voluntas, et operatio in eadem sorde pervolvitur. Hinc Paulus ait: *Voluntarie enim peccantibus jam non relinquitur hostia*

A *pro peccato.* Plerumque etiam persecutor peccatorem inducit, ut verba Dei, quibus a malo prohibetur, audire nolit, ut quasi licentius peccare possit. Quod Paulus valde terribile ostendit, qui ad Corinthios scribens ait: *Si quis ignorat, ignorabitur.*

CAPUT VII.

De petitione septima: « Et ne nos inducas in tentationem: sed libera nos a malo. Amen. »

Ergo cum tot insidiis ab antiquo hoste circumveniamur, in quibus si deprehensi erimus, morte moriemur, necesse est adiutorium ducis et Salvatoris nostri Christi Jesu invocare. Igitur oramus dicentes, *Et ne nos inducas*, id est permittas induci, *in tentationem*, scilicet ut in hoc quo tentamur a diabolo, mente delectemur. *Sed libera nos a malo*, id est a peccati delectamento, tam nostri quam alieni. *Amen.* Ac si dicamus: Per te, qui es veritas, quidquid hic petimus, efficiatur veritas.

CIRCA ANNUM DOMINI MLXXX.

BERTHOLDUS CONSTANTIENSIS PRESBYTER.

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA.

(Apud D. PERTZ, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom. V, pag. 264.)

Herimanni Augiensis discipulus et amicus, Bertholdus (1), Anonymo Mellicensi (2) teste, Vitam magistri et Chronicam scripsit, cujus nonnisi fragmenta operibus Herimanni et Bernoldi commista in libris nonnullis hodie exstant. Nam qui sæculo XII medio cœnobii Murensis in usum codicem conscripsit, in quo historiam (3) ab orbe condito usque ad annum Christi 1091 ex operibus Bedæ, Reginonis, Pauli de gestis episcoporum Mettensium, genealogia S. Arnulfi, Historia regum Francorum (4), tum ex libris Herimanni, Bertholdi et Bernoldi concinnavit, non magis quam scriptor codicis olim Got-

C twicensis hodie deperditi et Sangallensis integrum Bertholdi textum exhibuit, sed inde ab anno 1054, quo Herimanni Chronicon desinit, usque ad annum 1091 ex Bertholdo et Bernoldo consarcinatum. Cujus rei omnis adhibito Bernoldi codice autographo tollitur dubitatio; et narratio anni 1065 in uno Bernoldo integra atque justa, in reliquis omnibus eadem fere ratione depravata, quæcunque codicibus Gottwicensi, Murensi et Sangallensi cum Bernoldo communia sunt, ea ad Bernoldum, qui eorum seipsum auctorem prædicat (5) et anno 1073 scribendi initium fecit, referenda esse monstrat (6). Reliqua

NOTÆ.

(1) Nomen prodidit cod. Murensis an. 741 et 1054, v. infra not. 3.

(2) In libro de SS. ecclesiasticis, cap. 92.

(3) Ad an. 741 hæc scribit: « Hucusque Beda venerabilis presbyter chronicam suam in majori de temporibus libro produxit, continentem ab initio mundi secundum hebraicam veritatem annos IV. DC. LXXX., set multa intermista sunt de chronicis ejusdam Reginonis Bremensis (*lege Prumiensis*) abbatis, qui descripsit ab incarnatione Domini incipiens ac pertingens usque ad D.CCCC.VI. Abhinc autem quæ secuntur, sumpta sunt ex apicibus quatuor auctorum, videlicet prænominati Bremonis abbatis, domni Hermanni Contracti, et discipuli ejus

Bertholdi, atque domni Bernoldi presbyteri saneti Blasii. Isti vero percurrunt suis scriptis usque in annum Dominicæ incarnationis M.VI. » Sed intelligendum esse videtur 1091.

(4) v. SS. t. II, p. 324, 325.

(5) Bernold. an. 1086.

(6) His ita propositis varias priorum scriptorum de Bertholdo sententias repetere et refellere haud amplius necessarium videbitur. V. Ussermannii præfationes t. I, II; Prodromi Germ. Sacre, Docen. in Archiv. III, I, sqq.; Dumge et Mone, ibid. III, 209 sqq.; Stenzel. Gesch. d. Frank. Kaiser, 2, 100, 101.